

Speciálně pedagogický systém v USA se zvláštním ohledem na péči o děti s poruchami učení

Ludmila Chlupová

Katedra speciální pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Klíčová slova:

Speciálně pedagogický systém, speciální služby, zvláštní potřeby, specifické poruchy učení, individuální vzdělávací plán

Key words:

Special educational system, special services, special needs, learning disabilities, individual educational plan

Souhrn:

Tento článek podává přehled o struktuře a systému speciální pedagogiky v USA. Celý systém je rozdělen do jednotlivých kategorií. Informuje o základních právních úpravách týkajících jedinců se zvláštními potřebami v USA.

Závěrečná část se soustřeďuje se na možnosti vzdělávání, které nabízí americký systém dětem s poruchami učení.

Summary:

The article gives a brief overview about the structure of special education and the related services in the USA. The whole system is divided into several categories. General information about the basic laws affecting the individuals with disabilities is also presented.

The last part of the article is dedicated to the position of learning disabilities within the system of special education in the USA. It shows the various possibilities offered to the individuals diagnosed with a learning disability.

Struktura speciální pedagogiky v USA

Speciální pedagogika (angl. výraz *special education*) ve Spojených státech je strukturovaná tak, aby sloužila jak specifickým potřebám dětí nějak postižených, tak dětem mimořádně nadaným.

Existující federální zákon požaduje vyhledávání a poskytování speciálních služeb všem dětem se zvláštními potřebami. V roce 1994 využívalo v USA

speciálně pedagogických služeb přibližně 5,5 milionu dětí. Z toho vyplývá, že 12 dětí ze 100 bylo klasifikováno jako jedinci se zvláštními potřebami.

Idea moderní speciální pedagogiky spočívá ve vytváření výchovně vzdělávacích programů šitých na míru každému jedinci, přičemž se klade důraz na jedincovy silné stránky, které by mohly aspoň částečně nebo úplně kompenzovat jeho slabiny.

Státní školy se aktivně podílejí na vyhledávání rizikových jedinců. Každý jedinec, který má nárok na speciální služby, musí být nejdříve otestován. Ještě než k testování dojde, musí škola kontaktovat rodiče nebo zákonné zástupce dítěte, kteří musí dát souhlas k těmto krokům. Bez jejich souhlasu není zařazení do žádné kategorie možné. V případě, že testy prokáží, že má žák nárok na speciální pedagogické služby, je zařazen do jedné ze 7 kategorií (viz dále). Rodiče mají právo podílet se např. na sestavování individuálního vzdělávacího plánu.

Speciálně pedagogický systém v USA

Obecně platí snaha o co největší možnou integraci. Tyto snahy jsou podporovány jak právním tak školským systémem. Školy se snaží vytvářet podmínky k tomu, aby mohly být integrovány i děti s nejtěžším postižením. V praxi to znamená, že i dítě s velmi těžkým postižením má právo být vzděláváno v běžné škole, ale zároveň má právo využívat speciálních služeb. Mezi speciální služby patří například IEP (*Individual Educational Plan* - individuální vzdělávací plán), osobní asistent, speciální třídy při běžných školách nebo doplňující hodiny, tzv. *resource classes*.

Toto vyvolává mnohé diskuse o tom, které řešení je nejlepší pro dítě. Zastánci speciálního školství obhajují názor, že to, co je vhodné pro jednoho, nemusí být dobré pro druhého. Proto bývá myšlenka úplné integrace často velice diskutovaná.

Jednotlivé prvky speciální pedagogiky v USA jsou velmi úzce propojeny. Celý systém můžeme rozdělit do 7 kategorií.

7. kategorie – sem patří děti s nejtěžším postižením, dostává se jim speciálních služeb 24 hodin denně. Vzdělávání a výchova je přizpůsobena stavu dětí a zúžena na úplné minimum.

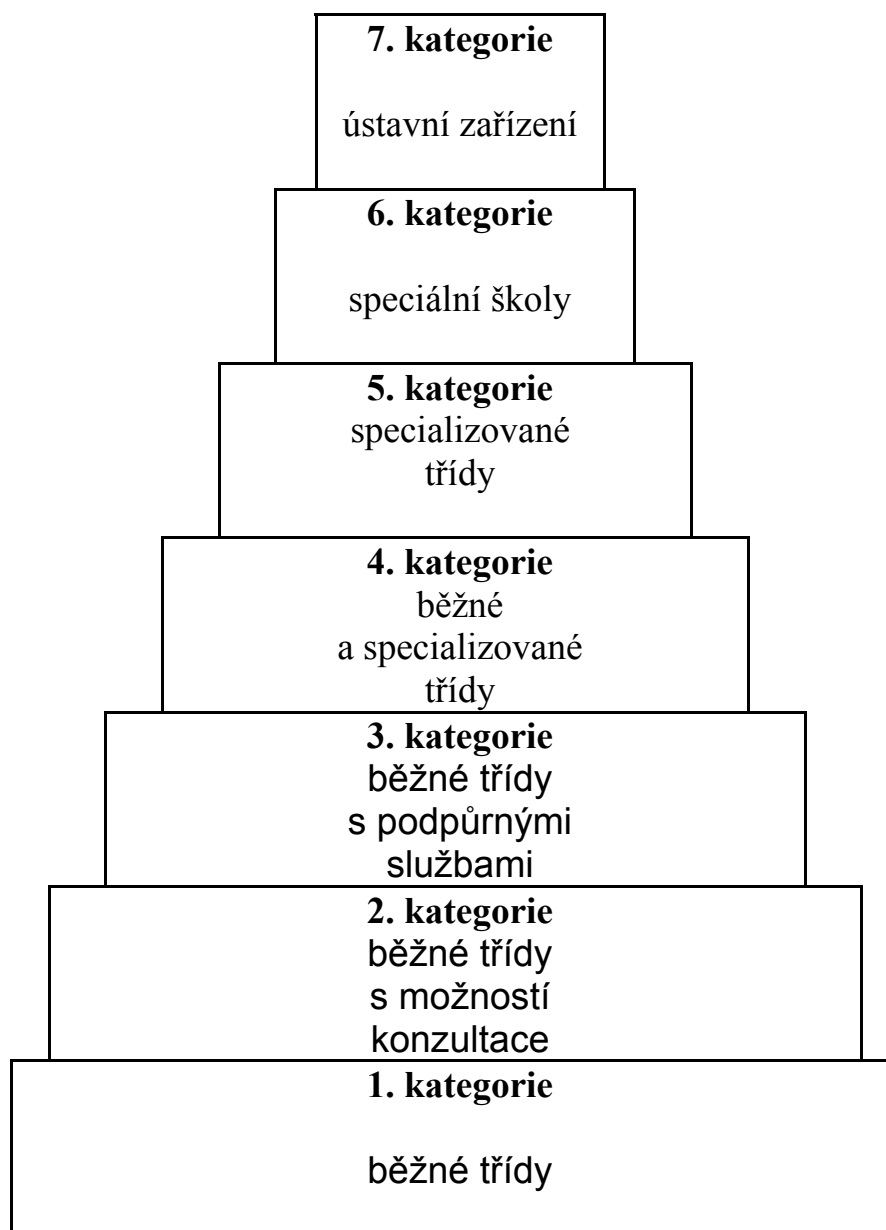
6. kategorie – děti se vzdělávají ve speciální škole podle individuálního vzdělávacího plánu.

5. kategorie – děti se učí podle individuálního vzdělávacího plánu, 85 % výuky probíhá mimo běžnou třídu.

4. kategorie – děti absolvují minimálně 50 % výuky v běžné třídě a zbytek ve specializované třídě pod vedením speciálního pedagoga.

3. kategorie – děti navštěvují běžnou třídu, ale navíc mají dodatečnou podporu speciálního pedagoga a rovněž mají možnost využívat speciálních služeb.
2. kategorie – děti navštěvují běžnou třídu a učitelé mají možnost konzultovat další odborníky, dostávat od nich rady atd.
1. kategorie – děti navštěvují běžnou třídu.

Nejvíce dětí se nachází v 1. kategorii. Existuje snaha každé dítě zařadit do co nejnižší kategorie tak, aby bylo v co nejpříznivějším prostředí, které by zároveň mělo být i nejvíce motivující a stimulující.

Obr. 1: Systém speciální pedagogiky v USA

Právní úpravy podporující systém speciální pedagogiky v USA

1. Zákon o rehabilitaci z roku 1973, část 504 – (*Section 504 of the Rehabilitation Act 1973*)

Tento zákon zakazuje organizacím, které dostávají federální podporu, aby diskriminovaly na základě handicapu další jinak kvalifikované osoby. Škola například nemůže zamítnout přijetí studenta s individuálním vzdělávacím plánem. V právních termínech chce tento status zabránit záměrné nebo nezáměrné diskriminaci osob se zvláštními potřebami, jejich rodinných příslušníků a dalších osob, o kterých si myslíme, že jsou jinak postižení. Cílem je eliminace bariér, které vylučují osoby se zvláštními potřebami.

2. Zákon o vzdělávání osob s postižením – *IDEA (Individuals with Disabilities Education Act of 1990)*

Tento zákon definuje vzdělávání ve státním zařízení jako jedno ze základních občanských práv pro všechny děti. Vztahuje se na děti ve věku 0 - 21 let, které jsou multidisciplinárním týmem zařazeny mezi ty, kdo mají nárok na umístění do jedné z kategorií.

3. Zákon amerických občanů s postižením – *ADA (Americans with Disabilities Act)*

Tento zákon zaručuje rovnoprávnost osob se zvláštními potřebami v problematice pracovního poměru, bytové politiky, veřejné dopravy a telekomunikace. Úpravy, které tento zákon vyžaduje, se týkají přizpůsobení zaměstnání, bytu atd. danému jedinci se zvláštními potřebami.

Poruchy učení a jejich místo ve speciálně pedagogickém systému v USA

Abychom mohli pochopit různé přístupy k poruchám učení, především dyslexii, ve Spojených státech, je třeba se zmínit o některých specifikách anglického jazyka. V angličtině existuje pouze 26 písmen, ale 44 různých variant výslovnosti. Angličtina se vyznačuje velkým množstvím homofonů a homografů. V některých případech se stejná kombinace písmen dá vyslovit různě. Například – through, rough, cough. V jiných případech se stejná kombinace písmen vyslovuje stejně. Například – there, their, they're. Díky těmto rozporům existuje v anglickém jazyku 577 různých kombinací zvuků. Tento fakt je jedním z podstatných důvodů, které mohou ovlivňovat průběh učení jak psaného, tak čteného jazyka.

„V posledních letech zaznamenáváme obecné zvýšení zájmu o ranou intervenci v mnoha oblastech“ /srovnej např. Vitásková, 2002/. Systém v USA se

snaží tuto intervenci zahájit co nejdříve, jakmile je to možné. Většinou se tak děje krátce po zahájení školní docházky, kdy se začnou vyskytovat první problémy.

Děti, u kterých je diagnostikována specifická porucha učení, angl. výraz „*specific learnig disability*“, systém zařazuje do kategorie 1 - 3, ve výjimečných případech do kategorie 4. Poruchy učení se vyskytují u 3 –6 % všech žáků.

Jaké stanovisko zaujme škola k žákům se specifickými poruchami učení, často záleží nejen na rozpočtu školy, ale i na samotných učitelích. Obvykle se rozhoduje mezi následujícími variantami.

1. Nabídnout možnost přestupu do specializované třídy.
2. Možnost navštěvovat doplňující hodiny ve specializované třídě (angl. výraz *resource class*), kde žáci dostanou dodatečnou podporu speciálního pedagoga, který se může intenzivně soustředit na rozvoj poškozených nebo nevyvinutých funkcí.
3. Ponechat žáka v běžné třídě. Vyučující má možnost konzultací se speciálním pedagogem, aby mohl co nejlépe vyhovět žakovým potřebám.
4. Nechat žáka znovu opakovat ročník.

Podle dosavadních výsledků bylo zjištěno, že nejefektivněji působí spolupráce třídního učitele a speciálního pedagoga a pokud tato metoda není dostačující, tak možnost doplňujících hodin v kombinaci s docházkou do běžné třídy.

Vypracování individuálního vzdělávacího plánu

Pro všechny děti, které mají nárok na speciální služby, musí být stanoven individuální vzdělávací plán. To samozřejmě platí i pro děti se specifickými poruchami učení. Na vytváření individuálního vzdělávacího plánu by se měli podílet nejen učitelé a speciální pedagogové, ale i samotní rodiče žáka. Individuální vzdělávací plán by měl specifikovat:

- A. Druh třídy, kterou bude dítě navštěvovat. Pro většinu dětí s poruchami učení toto představuje povinnou docházku z běžné třídy na doplňující hodiny.
- B. Speciální služby, které budou dítěti poskytovány. Může se jednat např. o pravidelné návštěvy logopeda, psychologa nebo zvláštní doučování.
- C. Zvláštní materiály a úpravy pro žakovu výuku. Jednou z úprav může být např. prodloužení délky času při testech atd.
- D. Změny ve výuce žáka. Ve výjimečných případech se může například nahradit výuka některého předmětu jiným.
- E. Vzdělávací a výchovné cíle. Cíle se stanoví vždy pro daný školní rok. Měly by být co nejkonkrétnější, např. prodloužení schopnosti soustředění na 15 min.

Souhrn

Americký systém je v mnohém inspirující, nicméně nelze jej hodnotit jako bezchybný. Jednou z hlavních výhod amerického školství je bezpochyby lepší financování než v České republice. Nižší počet žáků ve třídách a asistenty považují také za nesmírně výhodný. Také komunikace s rodiči, možnosti jejich spolupráce s učiteli rovněž nelze nechat bez povšimnutí.

Srovnáme-li možnosti výuky dětí s poruchami učení v USA a v České republice, je nutné zdůraznit, že oba systémy mají jak své kladné tak i záporné stránky. V České republice mají děti s poruchami učení možnost navštěvovat specializované třídy se sníženým počtem žáků, nebo zůstat v běžné škole, kde většinou neprospívají tak dobře jako ostatní a není jim věnována potřebná péče. Naopak v USA se tyto děti stávají tak trochu výjimečné tím, že mohou navštěvovat zmíněné „resource classes“. Myslím si, že je důležité zvážit individuální potřeby každého dítěte. Ne na každého působí pozitivně označení dítěte se „zvláštní potřebou“. Některé děti jsou na všechno, co se týká jejich problémů, velmi citlivé, nerady o nich mluví.

Individuální přístup je zřejmě klíčem ke každému úspěchu jak v americkém, tak v českém systému speciální pedagogiky.

Literatura:

1. HUSTON, A. M. *Understanding dyslexia*, Madison books, 1992, ISBN 0-8191-7804-7
2. ROSENBERG, M. *The special education sourcebook*, Woodbine House Inc, 1994.
3. VITÁSKOVÁ, K. *Raná intervence u specifických poruch učení ano či ne? Aneb reflexe současné diagnostiky a etiologie* In: III. Mezinárodní konference k problematice osob se specifickými potřebami, 2002 str. 79.

Mgr. et Mgr. Chlupová Ludmila
Katedra speciální pedagogiky PdF UP
Žižkovo náměstí 5
77200 Olomouc